

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بچثمان در فروض مقدره ای بود که در قران کریم برای ارث ذکر شده است، عرض کردیم این مسئله در آیات ۱۱ و ۱۲ و ۱۷۶ از سوره نساء ذکر شده است.

ابتدا در آیه ۱۱ اینطور ذکر شده: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ خِطِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾^۱.

نکته ۱: گفته شده "فِي أَوْلَادِكُمْ" درحالی که اگر گفته بود ابنائکم به فرزندان مع الواسطه هم صدق می کرد اما اولاد فقط شامل فرزندان بلاواسطه می شود.

نکته ۲: "أُنثَى" اصل قرار داده شده و ارث بردن زن بر خلاف جاهلیت و ملل دیگر که از ارث محروم بوده یک امر مسلمی در نظر گرفته شده و مقدم قرار داده شده و در واقع اصالت داده شده.

در آیه ۱۱ که خواندیم شش فرض به صورت کلی ذکر شده:

اول: "لِلذَّكَرِ مِثْلُ خِطِّ الْأُنثِيَيْنِ"، اگر اولاد مرد و زن باشند مرد دو برابر سهم زن ارث می برد.

دوم: "فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ"، اگر اولاد فقط زن باشند و بیشتر از دو نفر باشند دو سوم از ماترک میت ارث می برند البته در روایات ما ذکر شده که دو دختر نیز همان حکم بیشتر از دو نفر را دارند یعنی دو سوم ارث می برند.

سوم: "وَ إِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ"، اگر ولد فقط یک دختر باشد نصف ماترک میت برای او می باشد.

چهارم: "وَ لِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ"، برای هر یک از پدر و مادر میت اگر میت فرزند داشته باشد یک ششم است.

پنجم: "فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَ وَّرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ"، اگر میت فرزندی نداشته باشد ارثش را تنها پدر و مادر می برند پس برای مادرش یک سوم مال است (و بقیه از آن پدر است که البته در قران ذکر نشده ولی بعدا بحث خواهیم کرد).

ششم: "فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ"، اگر میت برادرانی داشته باشد برای مادر یک ششم است، یعنی إخوه حاجب می شوند برای اینکه مادر یک سوم ارث ببرد که بعدا موارد حاجب را ذکر خواهیم کرد.

نکته: تمام این شش صورت بعد از عمل به وصیت و ادای دین میت می باشد، وقتی انسان از دنیا می رود ترکه او چند حکم به ترتیب دارد؛ اول کفن برداشته می شود، دوم دین، سوم عمل به وصیت تا ثلث اموال، چهارم ارث، این نکته نیز قابل ذکر است که در آیه وصیت بر دین مقدم شده با اینکه در فقه ما بر اساس اخبار دین بر وصیت مقدم می باشد منتهی چون با حرف "أو" عطف شده دالّ بر ترتیب نمی باشد.

در آیه ۱۲ اینطور ذکر شده: ﴿وَ لَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ هُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ هُنَّ وَلَدٌ فَلِكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَ هُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورِثُ كَاللَّاءِ أَوْ امْرَأَةٌ وَ لَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾^۲.

در آیه ۱۲ نیز شش فرض به صورت کلی ذکر شده:

^۲ سوره نساء، آیه ۱۲.

^۱ سوره نساء، آیه ۱۱.

پس از (بیرون کردن) وصیتی که بدان توصیه می شود یا دینی (که بر عهده اوست) در صورتی که (در این وصیت و دین) قصد زبانی به ورثه نباشد (وصیت بیش از ثلث مضار به ورثه است)، سفارشی است از جانب خداوند.

خب اما در آیه ۱۷۶ اینطور ذکر شده: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنَّ امْرُؤًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَ لَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَ هُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَ إِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَ نِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^۲.

خب واما در آیه ۱۷۶ دو فرض به صورت کلی ذکر شده: اول: "فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَ لَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَ هُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ"، ای پیغمبر از تو فتوا می طلبند ، بگو: خداوند به شما درباره کلاله (خواهران پدر و مادری یا پدری تنها) فتوا می دهد: اگر مردی که فرزند (و پدر و مادر و جد) ندارد بمیرد و او را یک خواهر باشد ، نصف میراث وی (به تشریح اولی) از آن اوست (و بقیه را به تشریح ثانوی ارث می برد) ، و این برادر نیز از آن خواهر اگر اولاد نداشته باشد (تمام مال را) ارث می برد.

دوم: "وَ إِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَ نِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ"، اما اگر خواهران دو نفر باشند دو سوم میراث میت از آن آنهاست (و بقیه را به تشریح ثانوی ارث می برند) ، و اگر آنها برادران و خواهران متعدد باشند (همه میراث از آن آنهاست لکن) برای مرد مانند نصیب دو زن است، خداوند برای شما بیان می کند که مبادا گمراه شوید ، و خدا به همه چیز داناست.

در این آیات شریفه جمعاً ۱۴ فرض بصورت کلی ذکر شده که به عرضتان رسید بقیه بحث بماند برای روز شنبه ...

والحمد لله رب العالمین و صلی الله علی

مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطاهیرین

اول: "وَ لَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ"، و برای شما نصف ما ترک زنانان است اگر برای آنها فرزندی (از شما یا از شوی دیگر) نباشد.

نکته: در قران به زن نیز زوج گفته شده مثل همین آیه و یا مثل آیه شریفه: "یا آدم اسکن أنت و زوجک الجنة" و اصطلاح زوجه بعدا بوجود آمده.

دوم: "فَإِنْ كَانَ هُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيَنَّ بِهَا أَوْ دَيْنٍ"، اگر آنها (زنانان) را فرزندی باشد یک چهارم ما ترک آنها از آن شماست پس از (بیرون کردن) وصیتی که آنها می کنند یا دینی (که بر گردن آنهاست).

سوم: "وَ هُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ"، برای آنها (زنانان) یک چهارم ما ترک شماست اگر شما را (از او یا غیر او) فرزندی نباشد.

چهارم: "فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ"، اگر شما را فرزندی باشد برای آنها یک هشتم از ما ترک شماست پس از (بیرون کردن) وصیتی که می کنید یا دینی (که بر عهده دارید).

پنجم: "وَ إِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورِثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَ لَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ"، و اگر مردی یا زنی که از او ارث برده می شود پدر و مادر و اولاد نداشته باشد و او را یک برادر (مادری) یا یک خواهر (مادری) باشد برای هر یک از آن دو یک ششم ما ترک است (و بقیه نیز اگر اجدادی نداشته باشد به آنها بر می گردد).

نکته: کلاله در دوجا از سوره نساء ذکر شده، در این قسمت از آیه شریفه مراد از کلاله در واقع فقط کلاله مادری می باشد اما در آخر سوره کلاله پدری و پدرمادری ذکر شده.

ششم: "فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ (از ثلث کمتر باشند) وَصِيَّةٍ مِنَ اللَّهِ"، اگر (کلاله مادری) بیش از یک نفر باشند (برادر یا خواهر یا هر دو) آنها در یک سوم مال (به تساوی) شریک اند

^۲ سوره نساء، آیه ۱۷۶.